

FIȘA DISCIPLINEI

1. Date despre program

1.1 Instituția de învățământ superior	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
1.2 Facultatea	Facultatea de Drept
1.3 Departamentul	Departamentul interdisciplinar Centrul de Studii Europene
1.4 Domeniul de studii	Drept
1.5 Ciclul de studii	II - Master
1.6 Programul de studii / Calificarea	Drept european

2. Date despre disciplină

2.1 Denumirea disciplinei	Protecția libertății de exprimare în dreptul european și internațional						
2.2 Titularul activităților de curs	Lect. univ. dr. Carmen Moldovan						
2.3 Titularul activităților de seminar	Lect. univ. dr. Carmen Moldovan						
2.4 An de studiu	I	2.5 Semestru	II	2.6 Tip de evaluare	E	2.7 Regimul disciplinei*	OB

* OB – Obligatoriu / OP – Opțional

3. Timpul total estimat (ore pe semestru și activități didactice)

3.1 Număr de ore pe săptămână	4	din care: 3.2 curs	2	3.3 seminar/laborator	2
3.4 Total ore din planul de învățământ	56	din care: 3.5 curs	28	3.6 seminar/laborator	28
Distribuția fondului de timp					ore
Studiu după manual, suport de curs, bibliografie și altele					50
Documentare suplimentară în bibliotecă, pe platformele electronice de specialitate și pe teren					45
Pregătire seminarii/laboratoare, teme, referate, portofolii și eseuri					49
Tutoriat					0
Examinări					2
Alte activități					0
3.7 Total ore studiu individual					144
3.8 Total ore pe semestru					200
3.9 Număr de credite					8

4. Precondiții (dacă este cazul)

4.1 De curriculum	Drept internațional public, Protecția drepturilor omului, Convenția europeană a drepturilor omului, Dreptul Uniunii Europene, Drept european
4.2 De competențe	Aferente disiciplinelor menționate anterior

5. Condiții (dacă este cazul)

5.1 De desfășurare a cursului	Nu este cazul (activitățile didactice se vor desfășura on-line, dacă aceasta va fi măsura dispusă la nivelul Universității, în contextul pandemiei COVID-19)
-------------------------------	--

5.2 De desfășurare a seminarului/ laboratorului	Nu este cazul (activitățile didactice se vor desfășura on-line, dacă aceasta va fi măsura dispusă la nivelul Universității, în contextul pandemiei COVID-19)
--	--

6. Competențe specifice acumulate

Competențe profesionale	<p>C1. Utilizarea adecvată a principiilor aplicabile conform reglementărilor europene și internaționale care protejează libertatea de exprimare.</p> <p>C2. Identificarea componentelor și limitelor admisibile ale libertății de exprimare în spațiul juridic european și internațional.</p> <p>C3. Realizarea distincțiilor dintre tipurile de discurs protejate și dezinformare, <i>fake news</i>, <i>hate speech</i>, <i>Holocaust denial</i>.</p> <p>C4. Identificarea criteriilor de restricționare a exercitării libertății de exprimare.</p> <p>C5. Identificarea jurisdicțiilor internaționale și a diferențelor dintre acestea și sistemul intern.</p>
Competențe transversale	<p>CT1. Aplicarea regulilor și standardelor europene și internaționale în domeniul libertății de exprimare în cazul mijloacelor de comunicare în masă, rețelelor sociale, comunicării pe internet.</p> <p>CT2. Analiza unor studii de caz și a jurisprudenței relevante în privința limitării libertății de exprimare.</p> <p>CT3. Identificarea și examinarea statutului libertății presei.</p> <p>CT4. Realizarea de comparații între standardele europene, internaționale universale și naționale.</p>

7. Obiectivele disciplinei (din grila competențelor specifice acumulate)

7.1 Obiectivul general	<p>Studentii urmează să aprofundeze studiul libertății de exprimare ca drept fundamental relativ, susceptibil de a fi supus unor limitări și restricții, cu respectarea cerințelor stricte stabilite de instrumentele juridice internaționale și europene în materie, mai ales în contextul dezvoltării mijloacelor de comunicare în masă și a tehnologiei informației în general (utilizarea rețelelor de socializare și a internetului constituind modalități de diseminare rapidă și fără frontiere a ideilor și informațiilor).</p> <p>O atenție deosebită va fi acordată diferențierii între afirmațiile și discursurile incluse în domeniul de protecție a libertății de exprimare și mesajele ce constituie dezinformare, fake news, discursuri rasiste, xenofobe sau <i>hate speech</i>.</p>
7.2 Obiectivele specifice	<p>La finalizarea cu succes a acestei discipline, studenții vor fi capabili să:</p> <ul style="list-style-type: none">• Analizeze situații concrete care sunt protejate sau excluse din domeniul de protecție al libertății de exprimare.• Compare standardele de protecție internaționale universale și cele europene în domeniul protecției libertății de exprimare.• Formuleze puncte de vedere proprii și propuneri cu privire la modalitățile de asigurare a unui echilibru între exercitarea libertății de exprimare și alte drepturi fundamentale, precum și în raport cu securitatea națională.

8. Conținut

8.1	Curs	Metode de predare	Observații (ore și referințe bibliografice)
1.	Identificarea cadrului normativ specific de protejare a libertății de exprimare la nivel internațional universal și	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2 h

	europen		
2.	Analiza reglementărilor din cadrul ONU cu privire la libertatea de exprimare	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
3.	Consacrarea libertății de exprimare în Convenția europeană a drepturilor omului I – Aspecte introductive și domeniu de aplicare	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
4.	Consacrarea libertății de exprimare în Convenția europeană a drepturilor omului II – titulari, domeniu de aplicare, comunicarea pe internet	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
5.	Libertatea de exprimare în Convenția europeană a drepturilor omului III - Tipuri de discurs protejate	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
6.	Libertatea de exprimare în Convenția europeană a drepturilor omului IV – Statutul juridic al libertății presei	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
7.	Libertatea de exprimare în Convenția europeană a drepturilor omului V- Tipuri de discurs excluse de la protecție	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
8.	Restricțiile ce pot fi aplicate libertății de exprimare	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
9.	Cerințele de compatibilitate a ingerințelor în exercitarea libertății de exprimare	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
10.	Raportul dintre libertatea de exprimare și ale drepturi fundamentale	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h

11.	Libertatea de exprimare în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
12.	Reglementări adoptate în cadrul OSCE. Analiza altor reglementări regionale ale libertății de exprimare	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
13.	Protecția libertății de exprimare în <i>First Amendment</i> al Constituției SUA	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h
14.	Analiza libertății de exprimare în dreptul național (aspecte teoretice și practice)	Prelegere, dezbateri, interacțiunea cu studenții, indicarea unor studii de caz	2h

Bibliografie**Referințe principale:**

- C. Moldovan, *Libertatea de exprimare. Garanții și responsabilități. Ghid de standarde internaționale și europene*, Editura Hamangiu, București, 2018
- C. Moldovan, *Libertatea de exprimare. Principii. Restricții. Jurisprudență*, Editura CH Beck, București, 2012
- J-F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Editura Hamangiu, București, 2009

Referințe suplimentare

- J. Andriantsimbazovina, H. Gaudin, J.-P. Marguenaud, St. Rials, Fr. Sudre, *Dictionnaire des Droits de l'homme*, Presse Universitaire de France, Paris, 2008.
- P. van Dijk, F. van Hoof, A. van Rijn, L. Zwaak, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, ed. a 4-a, Intersentia, Antwerpen-Oxford, 2006.
- I. Hare, J. weinstein, *Extreme Speech, Public Order, and Democracy*, în *Extreme Speech and Democracy*, Oxford University Press, Oxford, 2009.
- C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ediția a 2-a, Editura CH Beck, București, 2010
- S. Stoicescu, *Libertatea de exprimare versus dreptul la reputație. Aplicarea standardului CEDO în jurisprudența națională*, Editura Hamangiu, București, 2019
- C. Moldovan, *Particularități ale limitării libertății de exprimare pe interne în cazul discursului urii (hate speech)*, în *Analele Științifice ale Universității „AL.I. Cuza” Iași*, Tomul LXIV, Nr. I, Științe Juridice, 2018, pp. 251-272,
http://pub.law.uaic.ro/files/articole/2018/2018_1/3.3.moldovan.pdf
- C. Moldovan, *Aplicarea principiului libertății de exprimare pe internet – între caracterul absolut și justificarea necesității limitării acestuia*, în *Analele Științifice ale Universității „AL.I. Cuza” Iași*, Tomul LXIII, Științe Juridice, 2017, Nr. II, pp. 67-87
<http://pub.law.uaic.ro/files/articole/2017/volii/5.moldovan.pdf>
- C. Moldovan, *Considerații în legătură cu reglementarea internațională a „discursului urii” ca limită a libertății de exprimare*, în revista *Dreptul* nr. 1/2015, ISSN 1018-0435, pp. 197-213

Instrumente juridice internaționale, soft law:

- *Carta africană a drepturilor omului și popoarelor*, adoptată de Adunarea Șefilor de Stat și Guverne ai Organizației Uniunii Africane (în prezent Uniunea Africană) la întâlnirea din Nairobi, Kenya, la 26 iunie 1981, a intrat în vigoare la 21 octombrie 1986.
- *Carta de la Paris pentru o nouă Europă* (Charter of Paris for a New Europe), adoptată la întâlnirea Șefilor de Stat sau de Guvern din 19-21 noiembrie 1990.
- *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, JO C nr. 326, 26 octombrie 2012.
- *Carta Organizației Națiunilor Unite*, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, la încheierea Conferinței Națiunilor Unite, a intrat în vigoare la 24 octombrie 1945.
- *Convenția americană a drepturilor omului*, adoptată în cadrul Organizației Statelor Americane, la San Jose, la 22 noiembrie 1969.
- *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* (cunoscută sub denumirea Convenția europeană a drepturilor omului), adoptată în cadrul Consiliului Europei, la Roma, la 4 noiembrie 1950, a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953.
- *Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică*, adoptată la Budapesta, la 23 noiembrie 2001, a intrat în vigoare la 1 iulie 2004.
- *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, 1948, G. A. Res. 217 A (III), U.N. Doc. A/810.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, adoptat și deschis spre semnare de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966, a intrat în vigoare la 23 martie 1976.
- *EU Human Right. Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline*, Foreign Affairs Council meeting, 12 mai 2014.
- Recomandarea nr. 1 din 4 octombrie 1996 privind combaterea rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței.
- Recomandarea nr. R (97) 20 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la „discursul de ură”, adoptată de către Comitetul de Miniștri la 30 octombrie 1997.
- Recomandarea nr. 7 din 13 decembrie 2002 privind combaterea rasismului și a discriminării rasiale de legislația națională.
- Recomandarea nr. 1670 (2004) a Adunării parlamentare a Consiliului Europei cu privire la internet și lege, adoptată la 7 septembrie 2004.
- Recomandarea CM/Rec(2008)6 a Comitetului de Miniștri cu privire la măsurile pentru promovarea respectării libertății de exprimare și informare cu referire la filtrele de pe internet, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 26 martie 2008, la cea de a 1022-a întâlnire a Miniștrilor.
- Recomandarea 1882 (2009) a Adunării parlamentare cu privire la promovarea serviciilor de internet și media on-line adecvate pentru minori, adoptată la 28 septembrie 2009.
- Recomandarea CM/Rec(2016)5 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la libertatea internetului, adoptată la 13 aprilie 2016.
- Comentariul general nr. 10 asupra libertății de exprimare: art. (19), 1983.
- Comentariul general nr. 11 cu privire la interzicerea propagandei pentru război sau care instigă la ură națională, rasială sau religioasă, adoptat la 29 iulie 1983.
- Human Rights Council, *The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet*, A/HRC/20/L.13, 29 iunie 2012.
- Comentariul general nr. 34 la art. 19 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Geneva, 11-29 iulie 2011.
- Raportul Special pentru promovarea și protejarea dreptului la libertatea de opinie și de exprimare, A/66/290, 10 august 2011.
- Raport special al Raportorului special pentru promovarea și protejarea libertății de opinie și a libertății de exprimare, Human Rights Council, 18 iunie-6 iulie 2018
Consiliul Europei
- *EU Human Right. Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline*, Foreign Affairs Council meeting, 12 mai 2014.
- Recomandarea CM/Rec(2016)5 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la libertatea internetului, adoptată la 13 aprilie 2016.

Surse web:

hudoc.echr.coe.int. – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

<https://curia.europa.eu> – Curtea de Justiție a Uniunii Europene
<http://www.corteidh.or.cr/index.php/en> – Curtea Inter-Americană a Drepturilor Omului
<http://www.african-court.org/en/> – Curtea Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor
www.ccr.ro – Curtea Constituțională a României
www.coe.int – Consiliul Europei
www.ec.europa.eu – Comisia Europeană
www.eur-lex.europa.eu – EUR-Lex
<https://www.osce.org/> – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
www.supremecourt.gov – Curtea Supremă de Justiție a Statelor Unite ale Americii
<http://www.un.org/en/index.html> – Organizația Națiunilor Unite
<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx> – Comitetul pentru Drepturile Omului din cadrul Organizației Națiunilor Unite

8.2	Seminar / Laborator	Metode de predare	Observații (ore și referințe bibliografice)
1.	Aspecte comune ale protejării libertății de exprimare – drept relativ supus unor restricții; identificarea clauzelor de limitare; Specificul reglementării libertății de exprimare la nivel universal; drepturi fundamentale cu care libertatea de exprimare poate intra în conflict (dreptul la viață privată, dreptul la propria imagine, reputație, dreptul la un proces echitabil, libertatea credințelor religioase)	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
2.	Prezentare și discuții/problematizare/dezbateri – opinii ale Raportorului Special pentru libertatea de exprimare din cadrul ONU. Comentarii generale ale Comitetului pentru Drepturile Omului	Analiză, problematizare, dezbateri	2h
3.	Mecanismul Convenției europene de protejare a libertății de exprimare. Analiză a jurisprudenței CEDO – libertate de opinie (criterii în funcție de care se realizează distincția dintre noțiunile „afirmații de fapt” – „judecăți de valoare”, libertate de a primi informații și idei	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
4.	Analiza jurisprudenței CEDO privind exercitarea libertății de exprimare pe internet și prin intermediul rețelelor de socializare; corelații cu alte reglementări	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h

5.	Analiza jurisprudenței CEDO și criteriile de identificare a discursurilor protejate. Dreptul de a „șoca” și de a face afirmații care nu sunt general acceptate	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
6.	Analiza jurisprudenței CEDO cu privire la regimul juridic al activității de presă. Cauzele împotriva României	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
7.	Analiza jurisprudenței CEDO cu privire la discursurile excluse din domeniul de protecție a libertății de exprimare (<i>hate speech</i> , discursul negaționist, xenofob, discriminatoriu). Criterii de analiză. Distincții față de libertatea de informare	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
8.	Analiza jurisprudenței CEDO cu privire la noțiunea „marjă națională de apreciere” în contextul protecției libertății de exprimare. Principiul proporționalității	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
9.	Analiza jurisprudenței CEDO cu privire la cerințele restricțiilor ce pot fi aplicate libertății de exprimare.	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
10	Analiza jurisprudenței CEDO cu privire la raportul dintre libertatea de exprimare și alte drepturi fundamentale garantate de Convenție (dreptul la onoare, reputație, dreptul la imagine, viață privată, securitate națională)	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
11.	Analiza jurisprudenței CJUE. Dreptul la uitare. Legătura cu alte drepturi fundamentale	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
12.	Analiza reglementărilor specifice din cadrul OSCE comparație între acestea și celelalte instrumente juridice universale și europene	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h

13.	Analiza hotărârilor pronunțate la nivel american și african; comparație cu sistemul european și universal de protecție.	. Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h
14.	Analiza libertății de exprimare la nivel național; comparație cu mecanismul european și internațional de protecție	Prezentări ale unor studii de caz relevante și analiza acestora (exemple din jurisprudența europeană și internațională) și articole/studii de specialitate; dezbateri	2h

Bibliografie

Conform bibliografiei generale menționate anterior.

9. Coroborarea conținutului disciplinei cu așteptările reprezentanților comunității, asociațiilor profesionale și angajatorilor reprezentativi din domeniul aferent programului

Tematica disciplinei va aborda aspecte de actualitate în legătură cu protecția libertății de exprimare la nivel național, european și internațional universal, oferind o perspectivă detaliată a limitelor în care poate fi exercitată libertatea de exprimare cu respectarea standardelor și cerințelor internaționale și europene.

10. Evaluare

Tip activitate	10.1 Criterii de evaluare	10.2 Metode de evaluare	10.3 Pondere în nota finală (%)
10.4 Curs	Însușirea corectă a noțiunilor din fișa disciplinei	Examen scris	50 %
10.5 Seminar/ Laborator	Implicarea în activitățile de seminar, identificarea problemelor specifice seminarelor, efectuarea analizei cauzelor indicate și susținerea unor prezentări ale celor mai relevante hotărâri judecătorești, identificarea unor aspecte noi	Referate, dezbateri, rezolvarea unor spețe, teste pe parcursul semestrului	50%
10.6 Standard minim de performanță			
- cunoașterea noțiunilor fundamentale - cunoașterea principalelor instituții juridice din materia disciplinei - utilizarea corectă a limbajului de specialitate			

Data completării
20.09.2021

Titular de curs
Lect. univ. dr. Carmen Moldoan

Titular de seminar
Lect. univ. dr. Carmen Moldovan

Data avizării în departament
24.09.2021

Director de departament
Prof. univ. dr. G. Pascariu